

Nowe i bardzo rzadkie gatunki roślin naczyniowych Pienińskiego Parku Narodowego znalezione podczas monitoringu siedlisk w latach 2014-2017

Paweł Kalinowski, Hubert Piórkowski
Zakład Ochrony Przyrody i Krajobrazu Wiejskiego
Instytut Technologiczno-Przyrodniczy

Pasma Pienin pod względem botanicznym jest dobrze rozpoznane. Początki badań florystycznych sięgają tu I połowy XIX w. i wiążą się z działalnością Franciszka Herbicha, Aleksandra Zawadzkiego i Feliksa Berda. Dotychczas na obszarze Pienin stwierdzono występowanie około 1100 gatunków roślin naczyniowych. Ciągłe jednak stwierdzane są gatunki wcześniej nie notowane lub nowe stanowiska taksonów rzadkich. W trakcie prac w ramach projektu „LIFE Pieniny PL” pn. „Natura w mozaice – ochrona gatunków i siedlisk w obszarze Pieniny” w latach 2014-2017 znaleziono trzy nowe dla Pienińskiego Parku Narodowego gatunki roślin oraz kilka gatunków rzadkich. Są to przeważnie rodzime gatunki siedlisk leśnych.

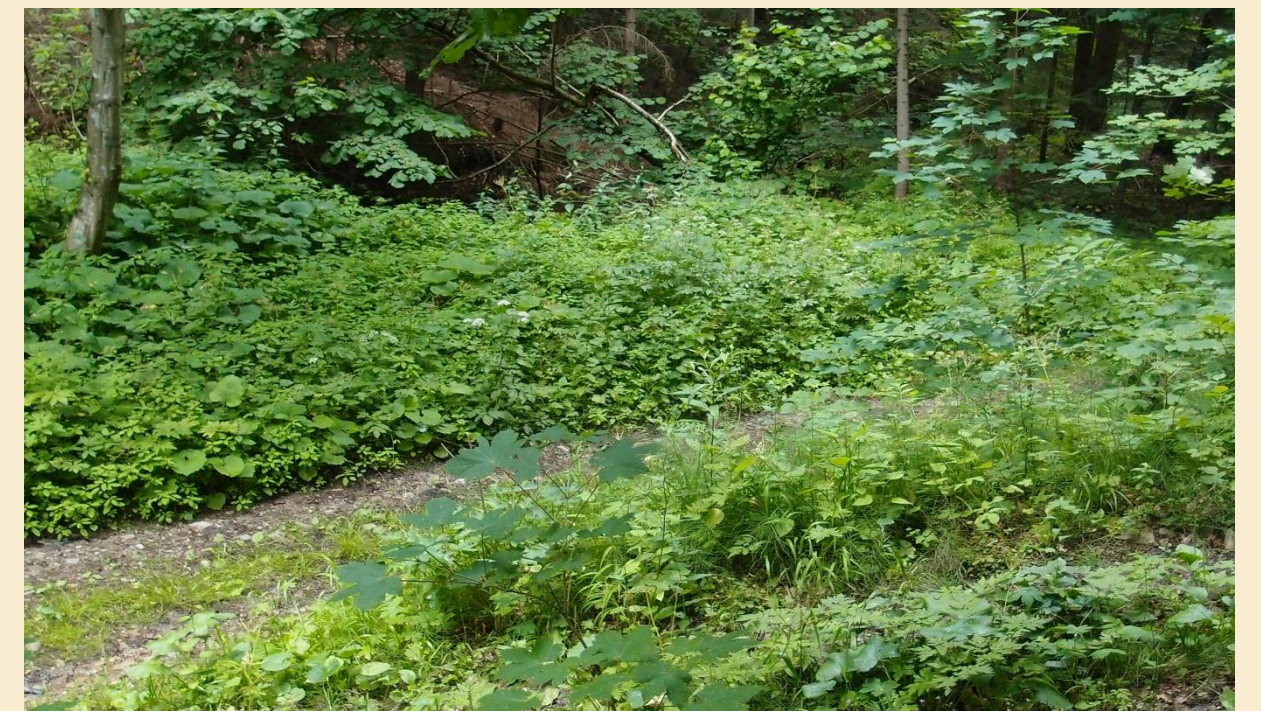
***Epipactis microphylla* (Ehrh.) Sw.** (Kruszczyk drobnolistny)

Jeden z najrzadszych przedstawicieli storczykowatych we florze Polski, znany dotychczas z 14 stanowisk zlokalizowanych w pasie wyżyn i pogórzy (Wyżyna Śląska, Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, Pogórze Cieszyńskie, Doly Jasielsko-Sanockie, Niecka Nidziańska oraz Pieniny) (Fiedor 2014). W Pieninach gatunek został stwierdzony po raz pierwszy w 1998 r. przez I. Wróbel (1999) na południowym zboczu Pieninek na zachód od Czertezika, na wys. 680 m n.p.m. Nowe stanowisko kruszczyka drobnolistnego znaleziono w 2016 r. na działce leśnej na dawnej polanie Istebki. Obserwowano tylko jeden okaz w zbiorowisku nawiązującym do ciepłolubnej buczyny storczykowej *Carici-Fagetum cephalantheretosum*.

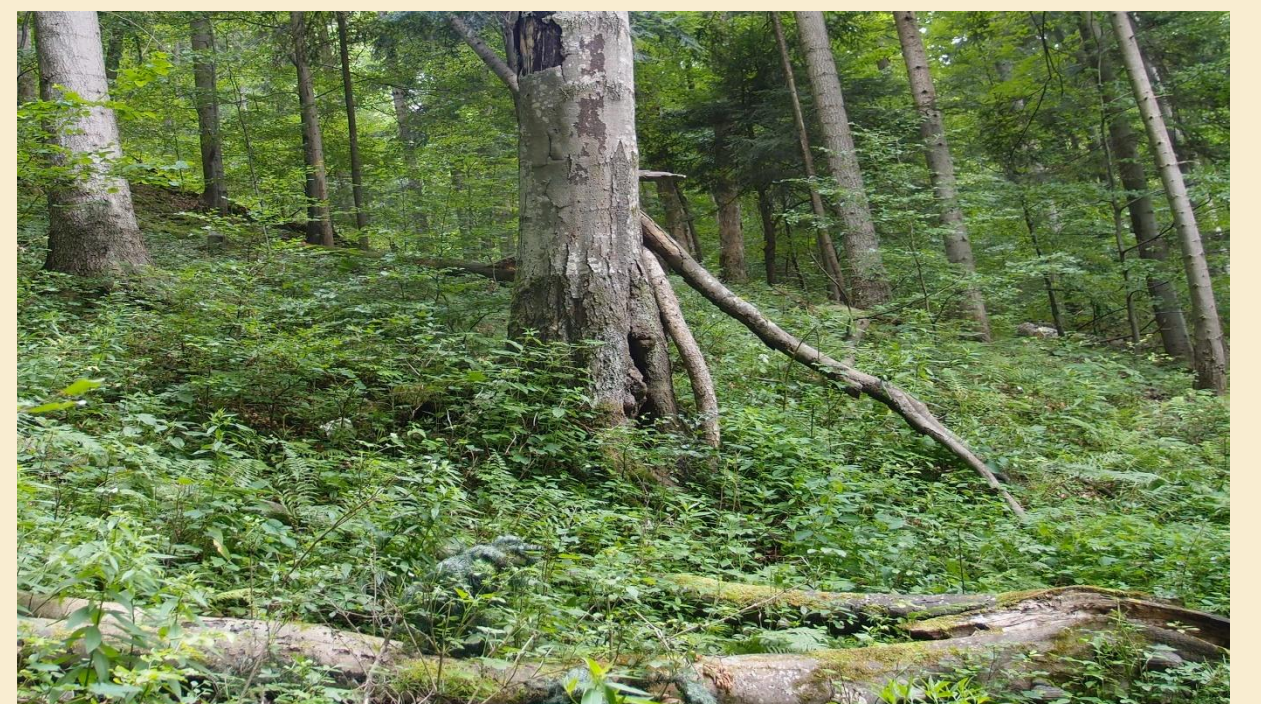
***Epipactis greuteri* H. Baumann & Künkele** (Kruszczyk Greutera)

Gatunek został podany z Polski dopiero w 2017 r., choć zbierano go dużo wcześniej bo już w 1997 r. Dotychczas stwierdzono na terenie kraju dziewięć stanowisk tego gatunku – wszystkie na terenie Karpat Zachodnich (Beskid Sądecki, Beskid Makowski, Pogórze Przemyskie i Pogórze Śląskie) (Szeląg & al. 2017). W trakcie badań monitoringowych w 2015 r. zidentyfikowano populację kruszczyka Greutera na terenie PPN na Hucisku. Występuje on na granicy dwóch działek leśnych na wilgotnej, gliniastej skarpie nad potokiem w jedlinie karpackiej. Gatunek występuje tam nielicznie w liczbie 1-4 okazów kwitnących razem z szeroko rozprzestrzenionym kruszczykiem szerokolistnym *E. helleborine*. W słowackiej części Pienin gatunek zbierany był już w 1971 r. (Mered'a 2000), chociaż formalnie opisano go dopiero w 1981 r. z Grecji (Baumann & Künkele 1981). Przynależność podgatunkowa roślin pienińskich wymaga jeszcze badań, gdyż wykazują one cechy wyróżnianego czasem dyskusyjnego podgatunku subsp. *flaminia*. Podgatunek ten był już wcześniej znaleziony na terenie PPN przez L. Bernackiego, lecz znalezisko to nie zostało opublikowane.

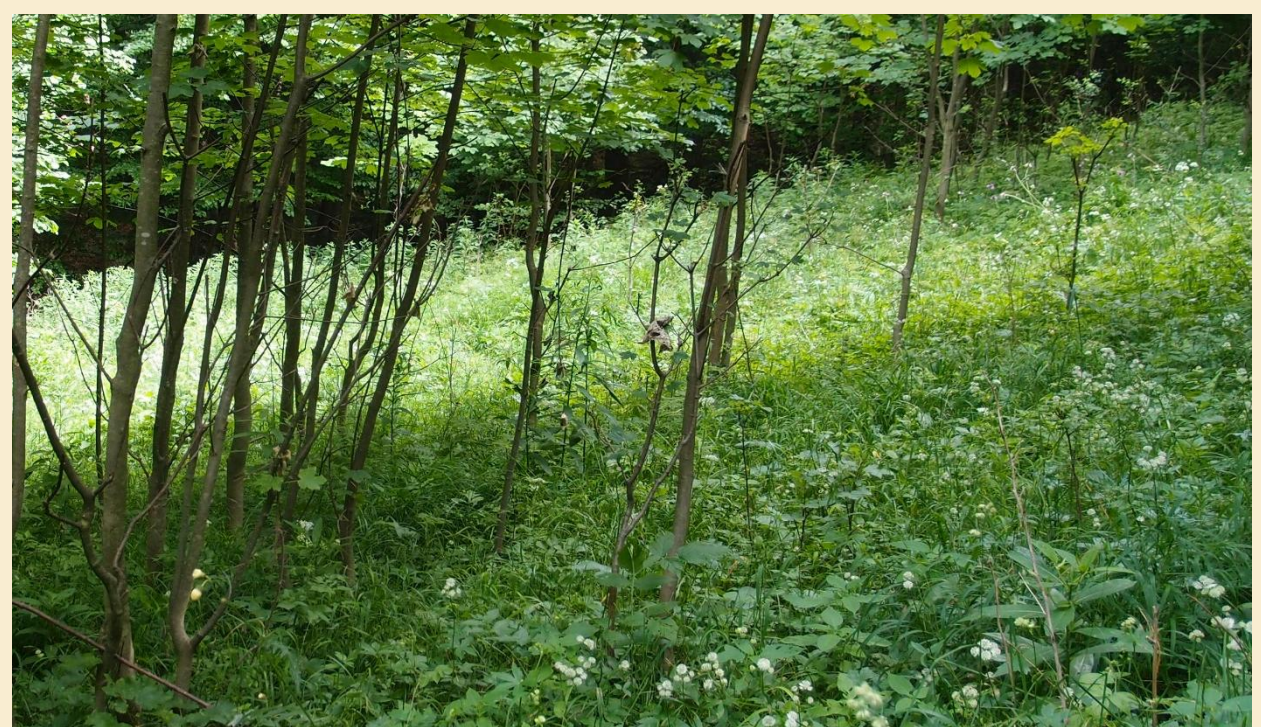
***Epipogium aphyllum* Swartz** (Storzan bezlistny)

Bardzo rzadki, krytycznie zagrożony górski gatunek reglowy (posiadający jednak stanowiska na niżu) o bardzo 'tajemniczej' biologii. Dawniej uznawany za saprofita tj. organizm cudzożywny, odżywiający się martwą materią organiczną ze ściółki leśnej, chociaż ostatnio uważa się go raczej za myko-heterotrofa tj. wyspecjalizowanego pasożyta grzybów. Części nadziemne wytwarza rzadko nawet raz na kilkanaście lat, potrafi kwitnąć pod ziemią a okres jego kwitnienia jest bardzo krótki, w dodatku gatunek jest wrażliwy na wszelkie zaburzenia siedliska. Z tych powodów storzan jest gatunkiem rzadko rejestrowanym. W Pieninach był dotychczas podawany w XIX wieku z Sokolicy i Pienińskiego Potoku (Piękoś-Mirkowa et al. 2008) a ostatnio z Harczego Gruntu (Piątek & Vončina 1995). Nowe stanowisko gatunku znaleziono w 2015 r. w buczynie karpackiej w pobliżu dawnej polany Limierczyki. Stwierdzono tam łącznie dziewięć kwiatostanów w dwóch skupieniach oddalonych od siebie o 150 m.

***Orobanche pallidiflora* Wimm. & Grab.** (Zaraza bladokwiatowa)

Zaraza bladokwiatowa nie była dotychczas znana z Pienin, choć istniało podejrzenie, że mogła w występować w Wąwozie Sobczańskim, oparte na źle zachowanych, niemożliwych do pewnego oznaczenia okazach w zielniku KRAM, zebranych w 1994 roku przez K. Zarzyckiego (Piwowarczyk, inf. ustna). W Polsce jest to gatunek rzadki, znany z 51, głównie dawnych stanowisk (Pomorze Zachodnie, Dolina Dolnej Wisły, Rostocze, Sudety Zachodnie, Puszcza Romincka, Bieszczady Zachodnie, Równina Belska, Wyżyna Małopolska) (Piwowarczyk & al. 2010). Gatunek jest obligatoryjnym pasożytem korzeniowym preferującym jako żywicieli gatunki z rodzajów ostrożeń *Cirsium* i osiet *Carduus*. Znaleziona w 2015 r. populacja gatunku na zarastającej polanie Limierczyki jest dość liczna (stwierdzono kilkanaście pędów kwiatowych), lecz rośliny kwitną nieregularnie – w 2017 r. nie znaleziono żadnego osobnika. Gatunek występuje tam w ziołoroślach z dużym udziałem gatunku żywicielskiego – ostrożenia warzywnego *Cirsium oleraceum*. Jest to drugie stanowisko tego gatunku w polskich Karpatach.

***Delphinium elatum* L.** (Ostróżka wyniosła)

Na uwagę zasługuje stwierdzenie w 2015 r. na dwóch stanowiskach w Wąwozie Sobczańskim oraz w wąwozie Potoku Kołowego (poza monitorowanymi działkami leśnymi) ostróżki wyniosłej *Delphinium elatum* – gatunku górskiego dotychczas występującego w Polsce jedynie w Tatrach, Bieszczadach i Sudetach. Brak wcześniejszych doniesień o występowaniu w Pieninach tego okazałego i łatwo rozpoznawalnego gatunku może świadczyć o jego nienaturalnym pochodzeniu. Lokalizacja obu nowo stwierdzonych stanowisk przy masowo uczęszczanym szlaku turystycznym oraz lokalnej ścieżce nasuwa podejrzenia o celowe wprowadzenie roślin – wysiew lub wysadzenie. Nie jest jednak zupełnie wykluczone, że źródłem pochodzenia obu populacji są strome, trudno dostępne zbocza wąwozów. Na obu stanowiskach ostróżka wyniosła występuje nielicznie (dwa okazy nad Potokiem Kołowym i pięć w Wąwozie Sobczańskim), kwitnie regularnie i zawiązuje nasiona. Konieczne jest podjęcie porównawczych badań genetycznych mających na celu ustalenie pochodzenia tego gatunku w Pieninach, nawet jeśli chodzi tylko o jego nielegalną introdukcję oraz regularnych obserwacji dynamiki obu populacji.

Wybrane pozycje literatury:

Baumann H. & Künkele S. 1981. Beiträge zur Taxonomie europäischer Orchideenarten, Mitteilungsbl. Arbeitskreises Heimische Orchid. Baden-Württemberg 13: 337–373.

Fiedor M. 2014. *Epipactis microphylla* (Ehrh.) Sw. Kruszczyk drobnolistny. (w:) Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych, ss. 744-746. Kraków, Instytut Ochrony Przyrody PAN.

Mered'a P. 2000. *Epipactis greuteri* (Orchidaceae) – a new species of the Slovak flora, Biologia (Bratislava) 55: 49–55.

Piątek G. & Vončina G. 1995. Stanowisko storzana bezlistnego *Epipogium aphyllum* w Pieninach, Chrońmy Przyr. Ojcz. 51(4): 68-70.

Piękoś-Mirkowa H., Koczur A. & Bodziarczyk J. 2008. Storzan bezlistny – *Epipogium aphyllum* Sw. (w:) Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H. (red.) Czerwona Księga Karpat Polskich. Rośliny naczyniowe, ss. 614. Kraków, Instytut Botaniki im. W. Szafera i Instytut Ochrony Przyrody PAN.

Piwowarczyk R., Chmielewski P., Gierczyk B., Piwowarski B., Stachyra P. 2010. *Orobanche pallidiflora* Wimm. & Grab. in Poland: distribution, habitat and host preferences, Acta Soc. Bot. Polon. 79(3): 197-205.

Szeląg Z., Bernacki L., Pawelec J., Stawowczyk K. & Wolanin M. 2017. *Epipactis greuteri* (Orchidaceae) in Poland, Polish Botanical Journal 62(1): 117-121.

Wróbel I. 1999. Nowe stanowisko *Epipactis microphylla* (Orchidaceae) w Polsce, Fragm. Flor. Geobot. Polonica 6: 282-294.

